

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

80

ਸੰਗਤਿ

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਭਾਗ - ੩

‘ਖੋਜੀ’

ਸੰਗਤਿ

ਭਾਗ-3

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਕਾਇਨਾਤ ਅਥਵਾ ‘ਵਡ-ਖੇਲ ਤਮਾਸੇ’ ਦੀ ਆਪਣੇ ‘ਕਵਾਉ’ ਅਥਵਾ ‘ਹੁਕਮ’ ਦੁਆਰਾ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਦੇਖ ਕੇ ‘ਚਾਉ’ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਏ ਰਾਹੁ ॥

ਨਾਨਕ ਵਿਗਸੈ ਵੇਪਰਵਾਹੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨)

ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸਦਾ ਪਿਆਰਾ ਕਰਿ ਚੋਜ ਵੇਖੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੦੫)

ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਰੰਗਿ ਰਵਾਈ ਬੈਠਾ ਵੇਖੈ ਵਖਿ ਇਕੇਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੩)

ਬੱਚੇ – ਗੁੱਡੀਆਂ, ਪਟੋਲੇ ਆਦਿ ਬਣਾ ਕੇ ਚਾਉ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਹੀ ਤੌੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ‘ਖੇਲ’, ਇਲਾਹੀ ‘ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸਾ’ ਦੀ ਰਚਨਾਵਲੀ ਦਾ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ।

ਢਾਹੇ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੇ ਆਪੇ ਹੁਕਮਿ ਸਵਾਰਣਹਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੨੯)

ਭੰਨਣ ਘੜਣ ਸਮਰਸੁ ਹੈ ਓਪਤਿ ਸਭ ਪਰਲੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੦੨)

ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਗੁੱਡੀਆਂ-ਪਟੋਲੇ ਤਾਂ ‘ਨਿਰਜੀਵ’ ਹਨ – ਪਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ‘ਜੋਤ’ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ‘ਜੀਵਨ-ਰੌੰ’ ਅਥਵਾ ‘ਨਾਮ’ ਦੇ ‘ਸੂਤ’ ਵਿਚ ਪਰੋਂ ਦਿਤਾ।

ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਤੁਮਰੈ ਸੂਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੮)

ਆਪਨ ਸੂਤਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਪਰੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੨)

ਆਪੇ ਸੂਤੁ ਆਪੇ ਬਹੁ ਮਣੀਆ ਕਰਿ ਸਕਤੀ ਜਗਤੁ ਪਰੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੦੪)

ਇਸ ‘ਜੀਵਨ-ਰੌੰ’ ਅਥਵਾ ‘ਨਾਮ’ ਦੀ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ’ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰੇਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ’ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅਕਾਲ

ਪੁਰਖ ਨਾਲ —

ਸੰਬੰਧ
ਮੇਲ-ਜੋਲ
ਸੰਗ
ਸੰਗਤ

ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਏਸੇ 'ਨਾਮ-ਡੋਰੀ' ਅਥਵਾ ਆਤਮਿਕ 'ਸੂਤ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ 'ਜੀਵਾਂ' ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਚਕਾਰ —

ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਿੱਚ
ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਡੋਰੀ
ਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਤਾਂਘ

ਦੁਆਰਾ, ਆਤਮਿਕ —

ਸਾਂਝ
ਵਣਜ-ਵਪਾਰ
ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ
ਲਾਹਾ

ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਇਲਾਹੀ 'ਜੀਵਨ-ਰੌੰ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਆਤਮਿਕ —

ਸੰਬੰਧ
ਮੇਲ-ਜੋਲ
ਸਾਂਝ
ਸੰਗਤ
ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ

ਜੀਵ ਦੀ —

ਚੇਤਨਤਾ
ਧਿਆਨ
ਯਾਦ
ਸਿਮਰਨ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ
ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ

ਰਾਹੀਂ —

ਉਪਜਦੀ
ਪਲਦੀ
ਮੰਲਦੀ
ਦਿੜ੍ਹ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ 'ਨਾਮ' ਦੀ 'ਹੋਂਦ' ਦੀ ਬਾਬਤ, ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ —

ਅਹਿਸਾਸ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ
ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ
ਜਾਗ੍ਰਤੀ

ਸਾਡੀ 'ਚੇਤਨਤਾ' ਅਥਵਾ 'ਧਿਆਨ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚੁਗਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਭੀ 'ਜੀਵਨ-ਰੌੰ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ', 'ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ' ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ (consciousness) ਅਥਵਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੀ 'ਠੁੱਲੀ' ਅਤੇ ਨੀਵੀਂ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਰਵਿ-ਰਹੀ 'ਜੀਵਨ-ਰੌੰ', 'ਸਬਦ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਚੁਗਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ, ਇਨਸਾਨ ਦੀ 'ਚੇਤਨਤਾ' ਅਥਵਾ ਅਹਿਸਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੀ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਤੀਖਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀ 'ਚੇਤਨਤਾ' ਹੀ ਕੋਮਲ ਦੈਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਅਤੇ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ' ਮਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅਹਿਸਾਸ ਸ਼ਕਤੀ ਯਾ 'ਚੇਤਨਤਾ' ਠੁੱਲੀ ਅਤੇ ਨੀਵੀਂ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ 'ਪਸੂ' ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਸੂਆਂ ਵਾਂਗਰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਅਚੇਤ ਹੀ ਨੀਵੇਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜੋ ਨ ਸੁਨਹਿ ਜਸੁ ਪਰਮਾਨੰਦਾ ॥

ਪਸੁ ਪੰਖੀ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਤੇ ਮੰਦਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੮੮)

ਕਰਤੂਤਿ ਪਸੂ ਕੀ ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ ॥

ਲੋਕ ਪਚਾਰਾ ਕਰੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੭)

ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੁਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨ ਭਾਈ ॥

ਪਸੂ ਭਏ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੯੦)

ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਅਸੀਂ ਪਸੂਆਂ ਤੋਂ
ਭੀ ਨੀਵੇਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ ਹਾਂ ।

ਜਿਉ ਕੂਕਰੁ ਹਰਕਾਇਆ ਪਾਵੈ ਦਹ ਦਿਸ ਜਾਇ ॥

ਲੋਭੀ ਜੰਤੁ ਨ ਜਾਣਈ ਭਖੁ ਅਭਖੁ ਸਭ ਖਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੦)

ਪਿਗੁ ਖਾਣਾ ਧਿਗੁ ਪੈਨਣਾ ਜਿਨ੍ਹਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੁ ॥

ਬਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀੜੇ ਬਿਸਟਾ ਰਾਤੇ ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਹੋਹਿ ਖੁਆਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੪੨)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਭੁੱਲ' ਵਾਪਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ
ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਚੋਂ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਜੀਵਨ-ਰੰਗ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਯਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਡ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਯਾ 'ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਜੀਵ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ
ਨਾਲ 'ਚੇਤਨ-ਸੰਬੰਧ' ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਜੀਵਨ-ਰੰਗ ਨਾਲ ਸਾਡੀ —

ਸਾਂਝ

ਸੰਗਤ

ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ

ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ 'ਜੀਵ' ਆਤਮਿਕ 'ਮਾਲਾ'
ਦੇ ਬਾਕੀ ਮਣਕਿਆਂ ਅਥਵਾ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ 'ਚੇਤਨਤਾ' ਨਾਲੋਂ
ਭੀ ਵਿਛੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਦੈਵੀ ਦਾਮਨਿਕ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਨਾਲ
ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ —

ਮੇਲ-ਜੋਲ

ਸਾਂਝ

ਸੰਗਤ

ਵਣਜ-ਵਪਾਰ

ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ

ਜੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਭੁੱਲ' ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਿਕ 'ਸੌਮੇ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਅਤੇ
'ਸੰਗਤ' ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ, ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੱਡਰੀ ਹਸਤੀ
ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕੱਲਾਪਨ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਧ ਜਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੇ ਰਹਨਿ ਇਕੇਲੜੀਆਹ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੫)

ਧਨ ਏਕਲੜੀ ਜੀਉ ਬਿਨੁ ਨਾਹ ਪਿਆਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੪੪)

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨ ਚੇਤਨੀ ਮਨਿ ਆਪਣੈ ਸੁਚੇਤ ॥

ਛਟੇ ਤਿਲ ਬੂਆੜ ਜਿਉ ਸੁੰਦੇ ਅੰਦਰਿ ਖੇਤ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੬੩)

ਆਪ ਕਮਾਣੈ ਵਿਛੁੜੀ ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਦੇਣ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੬)

ਵਿਧਣ ਖੂਹੀ ਮੁੰਧ ਇਕੇਲੀ ॥

ਨਾ ਕੋ ਸਾਬੀ ਨਾ ਕੋ ਬੇਲੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੪)

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਦ ਤਾਈਂ ਕੋਈ 'ਮਣਕਾ' ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਦ ਤਾਈਂ ਉਹ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੇ 'ਪ੍ਰਵਾਰ' ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ 'ਮਾਲਾ' ਦੀ ਸੁਹਣੱਪ, ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਕਦਰ-ਕੀਮਤ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਮਣਕੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਯਾ ਵਿਰਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ 'ਮਾਲਾ' ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਇਕੱਲੇ ਮਣਕੇ ਦੀ ਕੋਈ ਵਡਿਆਈ ਯਾ ਕਦਰ-ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਮਣਕਾ ਆਪੂਰ੍ਵ ਸਹੇਤੀ ਹੋਈ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਝੁਰਦਾ ਅਤੇ ਖੁਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਜੀਵ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈਆਂ ਦਾ 'ਸਾਂਝੀਵਾਲ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਨਾਮ' ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤੇ ਹੋਏ ਸਤਸੰਗੀਆਂ, ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਅਥਵਾ 'ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਵਾਰ' ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਿਕ 'ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ' ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਲਾਹਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਤਨੁ ਮਨੁ ਮਉਲਿਆ ਰਾਮ ਸਿਉ ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਸਹੇਲੜੀਆਹ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੩੫)

ਸੁਖਿ ਬੈਸਹੁ ਸੰਤ ਸਜਨ ਪਰਵਾਰੁ ॥

ਹਰਿ ਧਨੁ ਖਾਟਿਓ ਜਾ ਕਾ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰੁ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੮੫)

ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਮੇਰੀ ਲੇਵਾ ਦੇਵੀ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥

ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਹਮ ਲਾਹਾ ਖਾਟਿਆ ਹਰਿ ਭਰਾਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੧੪)

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਜਸੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਲਾਹਾ

ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਚੁ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ॥   (ਪੰਨਾ-੧੦੪੦)

ਹੀਰੇ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿਆ ਰਤਨ ਮਾਲ ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਚੰਗੀ ।   (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੬/੯)

ਗੁਰਸਿਖ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥਾ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਮਾਲ ਪਰੋਈ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧੫/੧੬)

ਖਤਰਨਾਕ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕੋਠਰੀ (solitary cell) ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ 'ਇਕੱਲ' ਅਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਅਸਹਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ 'ਜੀਵ', 'ਨਾਮ' ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਅਥਵਾ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦਾ 'ਭਰਮ' ਚਿੰਬੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਮੈ-ਮੇਰੀ' ਦੀ 'ਕਾਲ ਕੋਠਰੀ' ਵਿਚ ਕੈਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਚਿੰਡਾ-ਫਿਕਰ, ਡਰ-ਭੈ ਦੇ 'ਅਗਨ ਸੌਕ ਸਾਗਰ' ਵਿਚ ਸੜਦਾ-ਬਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜੋ ਜੀਅ ਹਰਿ ਤੇ ਵਿਛੁੜੇ ਸੇ ਸੁਖਿ ਨ ਵਸਨਿ ਭੈਣ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੩੯)
ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਫਿਰੈ ਬਿਲਲਾਦੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਏ ॥	(ਪੰਨਾ-੪੧੩)
ਜਿਸ ਨੋ ਕਰਤਾ ਵਿਸਰੈ ਤਿਸਹਿ ਵਿਛੋੜਾ ਸੋਗੁ ਜੀਉ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੬੦)
ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ 'ਦੈਵੀ ਸੰਗਤ' ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ । ਜੇ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਯਾ ਰਿਵਾਜਨ 'ਸੰਗਤ' ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਲਾਹਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।	
ਜਿਨ ਕੇ ਚਿਤ ਕਠੋਰ ਹਹਿ ਸੇ ਬਹਹਿ ਨ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥	
ਓਥੈ ਸਚੁ ਵਰਤਦਾ ਕੂੜਿਆਰਾ ਚਿਤ ਉਦਾਸਿ ॥	
ਓਇ ਵਲਛਲੁ ਕਰਿ ਝਤਿ ਕਢਦੇ ਫਿਰਿ ਜਾਇ ਬਹਹਿ ਕੂੜਿਆਰਾ ਪਾਸਿ ॥	
ਵਿਚਿ ਸਚੇ ਕੂੜ੍ਹ ਨ ਗਡਈ ਮਨਿ ਵੇਖਹੁ ਕੋ ਨਿਰਜਾਸਿ ॥	
ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜਿਆਰੀ ਜਾਇ ਰਲੇ	
ਸਚਿਆਰ ਸਿਖ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੩੧੪)
ਸਚਾ ਸਾਹੁ ਸਚੇ ਵਣਜਾਰੇ ਓਥੈ ਕੂੜੇ ਨ ਟਿਕੰਨਿ ॥	
ਓਨਾ ਸਚੁ ਨ ਭਾਵਈ ਦੁਖ ਹੀ ਮਾਹਿ ਪਚੰਨਿ ॥	(ਪੰਨਾ-੨੫੯)
ਕਬੀਰ ਪਾਪੀ ਭਗਤਿ ਨ ਭਾਵਈ ਹਰਿ ਪੂਜਾ ਨ ਸੁਹਾਇ ॥	
ਮਾਖੀ ਚੰਦਨੁ ਪਰਹਰੈ ਜਹ ਬਿਗਿਆ ਤਹ ਜਾਇ ॥	(ਪੰਨਾ-੧੩੬੮)
ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਸੁਣਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪੰਥ ਨ ਚਾਲ ਚਲੰਦੇ ।	
ਕਪਟ ਸਨੇਹੀ ਫਲੁ ਨ ਲਹੰਦੇ ॥	(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧੨/੩)
ਜਦ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਯਾਦ', ਜੀਵ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ (consciousness) ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਯਾ ਢਿੱਲੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਥਵਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਘਟ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦੀ 'ਮੈਂ-ਮੇਰੀ' ਅਥਵਾ 'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ' ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਅਥਵਾ ਹਉਂਧਾਰੀ ਚੇਤਨਤਾ (ego-consciousness) ਦੁਆਰਾ —	
ਮੈਂ-ਮੇਰੀ	
ਖੁਦਗਰਜੀ	
ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ	
ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ	
ਕਾਮ	
ਕ੍ਰੋਧ	
ਲੋਭ	
ਮੋਹ	
ਹੰਕਾਰ	

ਆਦਿ, ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆ ਚਿੰਬੜਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ 'ਅਭਿਆਸ' ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉੱਤੇ 'ਭਰਮ ਕੀ ਕਾਈ' ਅਥਵਾ 'ਮਾਇਕੀ ਮੈਲ' ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਦੁਰੇਡੇ ਅਥਵਾ ਅਸ਼ਰਧਕ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਮਾਇਕੀ ਖਿਆਲ, ਸਮਝ, ਨਿਸਚੇ ਅੱਡੇ-ਅੱਡ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ 'ਉਜਰਬੇ' ਭੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਭੀ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਇਸੇ ਕਾਰਣ 'ਹਉਂਧਾਰੀ' ਅਤੇ 'ਨਾਮ' ਨਾਲੋਂ ਟੁਟਿਆਂ 'ਜੀਵਾਂ' ਦੀ —

ਸੋਚਣੀ

ਸਮਝ

ਖਿਆਲ

ਨਿਸਚੇ

ਸ਼ਰਧਾ

ਰੀਝਾਂ

ਆਸਾਂ

ਸੁਆਦ

ਕਰਮ

ਧਰਮ

ਕਿਆ

ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਪੱਖਾਂ ਵਿਚ 'ਅੰਤਰ' ਅਥਵਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ 'ਅੰਤਰ' ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ —

ਮਤ-ਭੇਦ

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ

ਝਗੜੇ

ਲੜਾਈਆਂ

ਖੂਨ-ਖਰਾਬੇ

ਜੂਲਮ

ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ । ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਸਾਡੇ —

ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ

ਘਰਾਂ ਵਿਚ

ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ
 ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਵਿਚ
 ਵਿਦਿਅਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ
 ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ
 ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ
 ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਕਮਿਆਂ ਵਿਚ
 ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ
 ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ
 ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ

‘ਪ੍ਰਗਟ’ ਪਹਾਰੇ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਲਡਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਜਦ ਤਾਂਈ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ‘ਰੁਖ’ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਦੀ ‘ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ’ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਛੋਗੀ’ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ‘ਹੁਕਮ’ ਅਥਵਾ ਇਲਾਹੀ ‘ਭਾਣੇ’ ਨਾਲ ‘ਸੁਰ’ ਹੋਏ ‘ਸੰਗੀਆਂ-ਸਾਥੀਆਂ’ ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਗੁਰਮਖ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ‘ਸੰਗਤ’ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ ਅਥਵਾ ‘ਨਾਮ’ ਦੀ —

ਸਾਂਝ

ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ

ਵਣਜ-ਵਪਾਰ

ਸੰਦਾ

ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ‘ਲਾਹਾ’ ਲੈ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ — ਇਲਾਹੀ ‘ਪ੍ਰੀਤ-ਛੋਗੀ’ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਭੁੱਲਕੇ, ਅਸੀਂ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਤ ਸੰਗਤ’ ਤੋਂ ‘ਵਾਂਝੇ’ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ‘ਮਨਸੁਖ’ ਬਣ ਕੇ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ‘ਬਿਖਮ ਸੋਕ ਸਾਗਰ’ ਅਥਵਾ ‘ਭਉਜਲ ਬਿਖਮ ਅਸਗਾਹੁ’ ਵਿਚ ਪਲਚ ਕੇ ਮਰਦੇ, ਜੰਮਦੇ ਤੇ ਨਰਕ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਆ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਦੁਖੁ ਪਾਵੈ ॥   (ਪੰਨਾ-੨੨)

ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਸੰਗੁ ਨ ਪਾਇਆ

ਸੇ ਭਾਗਰੀਣ ਪਾਪੀ ਜਮਿ ਖਾਇਆ ॥   (ਪੰਨਾ-੪੯੪)

ਮੋਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਤਨੁ ਬਾਧਿਓ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਭਰਮਾਈਐ ॥

ਟਿਕਨੁ ਨ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕਿਸ ਆਗੈ ਜਾਇ ਰੂਆਈਐ ॥ (ਪੰ.-੫੩੨)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਭ੍ਰਮੀ ਮੁਈ ਕਰਤੀ ਕਰਮ ਅਨੇਕ ॥

ਕੌਮਲ ਬੰਧਨ ਬਾਧੀਆ ਨਾਨਕ ਕਰਮਹਿ ਲੇਖ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੨੮)

ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ ॥ ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥

ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਪੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੋ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੨੩)

ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਇਲਾਹੀ 'ਜੋਤ' ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਜੀਵ ਦੀ 'ਚੇਤਨਤਾ' ਅਥਵਾ ਅੰਤਿਸ਼-ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗਹਿਰਾਈਆਂ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੀਤ-ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ' ਦੀ 'ਖਿਚ' ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਗੁੱਝੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਭੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਖਿੱਚ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਕ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਮੋਹ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ 'ਮੋਹ' ਕਾਇਨਾਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਆਦਿ 'ਟੋਲਿਆਂ' ਯਾਂ ਡਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਕੁਰਬਾਣੁ ਕੀਤਾ ਤਿਸੈ ਵਿਟਹੁ ਜਿਨਿ ਮੇਹੁ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੧੮)

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੫੨)

ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਮੇਹੁ ਹੈ ਪਾਸਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੬੭)

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਪ੍ਰੀਤ-ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ' ਦੀ ਖਿਚ ਅਥਵਾ 'ਪ੍ਰੀਤ ਡੋਰੀ' ਵਿਚ ਅਨੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ 'ਭਾਖਿਆ ਭਾਉ ਅਪਾਰ' ਵਾਲਾ ਸੂਰਪ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੁਖਦਾਈ, ਅਨੰਦਮਈ ਅਤੇ ਬਿਸਮਾਦੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ 'ਪ੍ਰਿਮ-ਬੇਲ' ਨੂੰ ਖੇਲਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ 'ਗੁਰਮੁਖ', 'ਸਾਧ', 'ਭਗਤ', 'ਹਰਿਜਨ' ਆਦਿ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ —

'ਸੰਗ' ਕਰਨ

'ਮੇਲ-ਜੋਲ' ਕਰਨ

'ਸਾਂਝ' ਕਰਨ

'ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ' ਕਰਨ

'ਵਣਜ-ਵਪਾਰ' ਕਰਨ

ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਆਉ ਸਾਜਨ ਸੰਤ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ ॥

ਮਿਲਿ ਗਾਵਹ ਗੁਣ ਅਗਮ ਅਪਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੪)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੀਐ ਹਰਿ ਸਾਧੂ ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੬੮)

ਸੰਤਹ ਸੰਗੁ ਸੰਤ ਸੰਭਾਖਨੁ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਮਨੁ ਜਾਗੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੪)

ਰਾਮ ਮੋਕਉ ਹਰਿ ਜਨ ਮੇਲਿ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥

ਅਮਿਉ ਅਮਿਉ ਹਰਿ ਰਸੁ ਹੈ ਮੀਠਾ ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ॥ (ਪੰ.-੮੮੧)

ਹਰਿ ਜਨ ਸਗਲ ਉਧਾਰੇ ਸੰਗ ਕੇ ॥

ਭਏ ਪੁਨੀਤ ਪਵਿਤ ਮਨ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਦੁਖ ਹਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੦੮)

ਇਸ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ 'ਨਾਮ' ਦੀਆਂ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾਵਾਂ' ਤੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ 'ਬੇਮੁਖ' ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਜਾ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਨੂੰ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ 'ਇਕੱਠ' ਜਾ 'ਮੇਲ-ਜੋਲ' ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ' ਦੀ ਝਲਕ ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦੀ 'ਪਾਰਸ ਕਲਾ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ।

ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਠੀਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਤੋਂ 'ਅਣਰੰਗੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ' ਨੂੰ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਕਹਿਣਾ ਨਾਵਾਜ਼ਬ ਤੇ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ । ਅੰਤੇ ਨਾਮ' ਤੋਂ 'ਅਣਰੰਗੇ' ਅਥਵਾ ਸੁੱਖਣੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਸਦਾ ਸਹਾਈ ਸੰਤ ਪੇਖਹਿ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥

ਨਾਮ ਬਿਹੁਨੜਿਆ ਸੇ ਮਰਨਿ ਵਿਸੂਰਿ ਵਿਸੂਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯੨)

ਮਨਮੁਖਾ ਕੇਰੀ ਦੌਸਤੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ ॥.....

ਕੂੜਾ ਗੰਢੁ ਨ ਚਲਈ ਚਿਕੜਿ ਪਥਰ ਬੰਧੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੫੮)

ਕਬੀਰ ਮਾਰੀ ਮਰਉ ਕੁਸੰਗ ਕੀ ਕੇਲੇ ਨਿਕਟ ਜੁ ਬੇਰਿ ॥

ਉਹ ਝੂਲੈ ਉਹ ਚੀਰੀਐ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਹੋਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੯੯)

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 'ਮੁਰਦਾ ਲੋਥਾਂ' ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚੋਂ ਬਦਬੋ ਹੀ ਫੈਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਉਂਦੇ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਦੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਅਸਹਿ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

'ਨਾਮ' ਅਥਵਾ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਅਤੀ ਮਲੀਨ ਅਤੇ ਨੀਵੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਮਾਇਕੀ ਬਦਬੂ ਦੀ 'ਸੜਿਹਾਂਦ' ਉਪਜਦੀ ਹੈ — ਜਿਸ ਦਾ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਆਂ-ਸਾਥੀਆਂ ਉਤੇ 'ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ ਸੜਿਹਾਂਦ' ਵਾਂਗ ਅਤਿਅੰਤ ਭੈੜਾ ਤੇ ਮਾਰੂ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਥੋਂ ਤਾਂਈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ 'ਮੋਹ-ਪਿਆਰ' ਵਿਚ ਭੀ 'ਮੋਹ-ਮੇਰੀ' ਦੀ ਅੰਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਮਾਇਕੀ ਪਿਆਰ ਅਥਵਾ 'ਮੋਹ' ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਜਗਤ ਮੈ ਝੂਠੀ ਦੇਖੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

ਅਪਨੇ ਹੀ ਸੁਖ ਸਿਉ ਸਭ ਲਾਗੇ ਕਿਆ ਦਾਰਾ ਕਿਆ ਮੀਤ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮੇਰਉ ਮੇਰਉ ਸਭੈ ਕਹਤ ਹੈ ਹਿਤ ਸਿਉ ਬਾਧਿਓ ਚੀਤ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੩੬)

ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਹੈ ਖੋਟਾ ਇਹੁ ਵਾਪਾਰਾ ਰਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੨੦)

ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਸਭੁ ਕੂੜ੍ਹ ਹੈ ਕੂੜ੍ਹ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥

ਹਉਮੈ ਝਗੜਾ ਪਾਇਓਣੁ ਝਗੜੈ ਜਗੁ ਮੁਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੦)

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਸੇ ਹੋਤ ਦੇਖੇ ਖੇਹ ॥

ਪੁਤ੍ਰੁ ਮਿਤ੍ਰੁ ਬਿਲਾਸ ਬਨਿਤਾ ਤੂਟਤੇ ਏ ਨੇਹ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੦੬)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਭੁਲਿਆਂ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ 'ਮੁਰਦਾ'
ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ —

ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਨੀ ਨ ਸੇਵਿਓ ਸਬਦਿ ਨ ਕੀਤੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਨ ਆਇਓ ਮਿਰਤਕੁ ਹੈ ਸੰਸਾਰਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੮)

ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੨)

ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀਂ ਭਗਵੰਤ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫੩)

ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਸੋ ਮੂਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੦੨)

ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ, ਕਿ ਨਾਮ ਅਥਵਾ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ' ਤੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ
'ਜੀਵ' ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ 'ਮੁਰਦੇ' ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਆਪਸ
ਵਿਚ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਅਥਵਾ 'ਸੰਗ' ਵਿਚੋਂ ਭੀ 'ਮੁਰਦਿਹਾਣ ਦੀ ਬਦਬੋਂ' ਨਿਕਲਣੀ
ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ।

ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਜੋ —

ਸ਼ੱਕ

ਸਾੜਾ

ਘਰਨਾ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ

ਝਗੜੇ

ਲੜਾਈਆਂ

ਬਦਲੇ

ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਤੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਇਨਸਾਨੀ
'ਮੁਰਦਿਹਾਣ' ਦੀ ਬਦਬੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਯਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ।

ਇਹ 'ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਹੀਣ' ਨਾਮ ਤੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ 'ਮੁਰਦਾ' ਜੀਵ, ਖੁਦ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ
ਦੇ 'ਅਗਨ-ਸੋਕ-ਸਾਗਰ' ਵਿਚ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੀ ਇਹ
'ਸੰਗ' ਯਾ 'ਮੇਲ' ਕਰਦੇ ਹਨ — ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀ

‘ਚੁਆਤੀ’ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ‘ਇਕੱਠ’ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ‘ਅਗਨ-ਸੋਗ-ਸਾਗਰ’ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੰਨੈ ਓਹੁ ਮਨਮੁਖੁ ਅਗਿਆਨੁ ਮੁਠਾ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ॥

ਓਸੁ ਅੰਦਰਿ ਕੂੜੁ ਕੂੜੁ ਕਰਿ ਬੁਝੈ ਅਣਹੋਦੇ ਝਗੜੇ ਦਿਜਿ ਓਸ ਦੇ ਗਲਿ ਪਾਇਆ ॥

ਓਹੁ ਗਲ ਫਰੋਸੀ ਕਰੇ ਬਹੁਤੇਰੀ ਓਸ ਦਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿਸੈ ਨ ਭਾਇਆ ॥

ਓਹੁ ਘਰਿ ਘਰਿ ਹੰਦੈ ਜਿਉ ਰੰਨ ਦੋਹਾਗਣਿ

ਓਸੁ ਨਾਲਿ ਮੁਹੁ ਜੋੜੇ ਓਸੁ ਭੀ ਲਛਣੁ ਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੦੩)

ਮਨਮੁਖੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਨੂਆ ਬਿਰੁ ਨਾਹਿ ॥

ਅਨਦਿਨੁ ਜਲਤ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਹਉਮੇ ਖਪਹਿ ਖਪਾਹਿ ॥

ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਮਹਾ ਗੁਬਾਰਾ ਤਿਨ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਕੋਈ ਜਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਮਨਮੁਖੁ ਬੋਲੇ ਅੰਧੁਲੇ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਅਗਨੀ ਕਾ ਵਾਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੫)

ਅਸਲ ਵਿਚ ‘ਪਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ’, ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ, ਡੇਰੇ, ਮਠ, ਦਰਗਾਹ ਅਤੇ ਠਾਠ ਆਦਿ —

ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ

ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ

ਮਾਨਸਿਕ ਠੰਢ

ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਸੇਧ

ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ

ਭਗਤੀ

ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ

ਆਦਿ, ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ‘ਕੇਂਦਰ’ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਪਰ, ਬੜੀ ਨਿਰਾਸਤਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਿਕ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਅਖੰਤੀ ਧਰਮੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅੱਗ ਜਾ ਲਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਭੀ—

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਤਾਅਸਬ

ਲੋਭ

ਕ੍ਰੋਪ

ਹੰਕਾਰ

ਡਰ

ਸਹਿਮ

ਅਸ਼ਾਂਤੀ
ਬੇਮੁਖਤਾ

ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਅਤੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਜਾਹਰਾ ਤੌਰ
ਤੇ ਨਿਤਾ-ਪ੍ਰਤੀ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਬੇਮੁਖਤਾ ਵਿਚ —

ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ

ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲ

ਪਾਰਟੀ ਬਾਜ਼ੀ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ

ਨਿਜੀ ਸੁਆਰਥ

‘ਕੁਰਸੀ’ ਦੀ ਲਾਲਸਾ

ਚੰਘਰ ਦੀ ਭੁੱਖ

ਹਉਮੈ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ

ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ —

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਦੇ ਅੱਡੇ

ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਖਾੜਾ

ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਖੇਤਰ

ਨਿਜੀ ਸੁਆਰਥ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ

ਮਾਇਕੀ ਲਾਭ

ਗੱਪ-ਸ਼ਪ ਦਾ ਅਖਾੜਾ

ਨਿੰਦਾ-ਚੁਗਲੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ

ਧੜੇ-ਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਅੱਡਾ

ਖਿੱਚੋ-ਤਾਣ ਦਾ ਕੇਂਦਰ

ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ

ਬਣਾ ਛਡਿਆ ਹੈ ।

ਦੁਖਦਾਈ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ’ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ‘ਇਸ਼ਟ’ ਤੇ ‘ਗੁਰੂ’ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ — ਉਸ ਦੀ ਪਾਵਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਉਂ ਉਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਸੇ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਲੋਭ, ਸੁਆਰਥ, ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ‘ਹਉਮੈ’ ਦਾ ਖੁੱਲਮ-ਖੁੱਲਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਕੇ ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਗਿਲਾਨੀ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਜਾ ‘ਅਗਨੀ ਦੀ ਚਿਣਗ’ ਅਪਣੇ ਨਾਲ, ਧਰਮ-ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ‘ਚੁਆਤੀ’ ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਭੀ —

ਲੋਭ-ਲਹਿਰ

ਤੂੰ-ਤੂੰ, ਮੈਂ-ਮੈਂ

ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਬੜ੍ਹਕਾਂ

ਧੜੇ ਬਾਜ਼ੀ

ਖਿਚੋ-ਤਾਣ

ਤਾਹਨੇ-ਮਿਹਣੇ

ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜੇ

ਖੂਨ-ਖਰਾਬੇ

ਬਦਲੇ ਲੈਣੇ

ਆਦਿ, ਘਰਨਾਯੋਗ, ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਕਰਤੂਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ —

ਬਾਹਰਿ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬੂਝਤ ਜਲ ਸਰਿਤਾ ਕੈ

ਨਾਉਂ ਮੈਂ ਜਉ ਆਗ ਲਾਗੈ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬੁਝਾਈਐ ॥

ਬਾਹਰਿ ਸੈ ਭਾਗਿ ਓਟ ਲੀਜੀਅਤ ਕੋਟ ਗੜ੍ਹ

ਗੜ੍ਹ ਮੈਂ ਜਉ ਲੂਟਿ ਲੀਜੈ ਕਹੋ ਕਤ ਜਾਈਐ ॥

ਚੋਰਨ ਕੈ ਤ੍ਰਾਸ ਜਾਏ ਸ਼ਰਨਿ ਨਰਿਦ ਗਹੈ

ਮਾਰੈ ਮਹੀਪਤਿ ਜੀਉ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਚਾਈਐ ॥

ਮਾਇਆ ਡਰ ਡਰਪਤ ਹਾਰਿ ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਜਾਵੈ

ਤਹਾਂ ਜਉ ਬਿਆਪੈ ਮਾਇਆ ਕਹਾਂ ਠਹਰਾਈਐ ॥ (ਕ. ਭਾ. ਗੁ. ੫੪੪)

ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ‘ਸਤਸੰਗ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਦੀ ‘ਆੜ’ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ‘ਸਤਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦੇਣਾ, ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ‘ਭੁਲ’ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧਰਮ ਦੇ ਦੀਰਘ ‘ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ’ ਵਿਚ — ਅਵੇਸਲੇ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ, ਅਣਜਾਣ, ਅਗਿਆਨੀ, ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਭਲੇ-ਭਲੇਰੇ ਬਣ ਕੇ —

ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ

ਇਲਾਹੀ ‘ਰੰਗ’ ਵਾਲੀ

ਆਤਮਿਕ 'ਰਸ' ਵਾਲੀ
 'ਚਪ-ਪ੍ਰੀਤ' ਵਾਲੀ
 'ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ' ਵਾਲੀ
 ਪਿਆਰ ਵਲਵਲਿਆਂ ਵਾਲੀ
 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਵਾਲੀ
 'ਰੁਣ-ਝੁਣ' ਵਾਲੀ
 'ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ' ਵਾਲੀ
 'ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ' ਵਾਲੀ
 'ਜੀਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ'
 ਆਤਮਿਕ 'ਛੋਹ' ਵਾਲੀ
 ਆਤਮਿਕ 'ਖਿੱਚ' ਵਾਲੀ
 'ਨਾਮ' ਵਾਲੀ

'ਸਤ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮਿਕ 'ਮਾਰਗ' ਦੀ 'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਤੋਂ
ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਏਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ
ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਹੋਣਹਾਰ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਫੋਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਈ
ਤੇ ਰਸਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ ।

ਮੋਨਿ ਭਇਓ ਕਰਪਾਤੀ ਰਹਿਓ ਨਗਨ ਫਿਰਿਓ ਬਨ ਮਾਹੀ ॥

ਤਟ ਤੀਰਥ ਸਭ ਧਰਤੀ ਭ੍ਰਮਿਓ ਦੁਬਿਧਾ ਛੁਟਕੈ ਨਾਹੀ ॥੨॥

ਮਨ ਕਾਮਨਾ ਤੀਰਥ ਜਾਇ ਬਸਿਓ ਸਿਰਿ ਕਰਵਤ ਧਰਾਏ ॥

ਮਨ ਕੀ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੇ ਲਖ ਜਤਨ ਕਰਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਹਨੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰਿ ਕਾਇਆ ਛੀਜੈ ॥

ਵਰਤੁ ਤਪਨੁ ਕਰਿ ਮਨੁ ਨਹੀ ਭੀਜੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੦੫)

ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰੀ-ਪੁਰੀ ਜਾਹਿਰਾ 'ਕੁਸੰਗਤ' ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸਤਸੰਗ' ਕਹਿਣਾ 'ਸਤਸੰਗਤ'
ਅਥਵਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਹੈ ।

ਸਾਡੇ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਅਥਵਾ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ — ਰੰਗਣ, ਢਾਲਣ, ਘੜਨ, ਬਦਲਣ
ਅਤੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਸਾਧਨ ਜਾਂ ਜ਼ਰੀਆ 'ਸੰਗਤ' ਹੀ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਸੰਗਤ' ਹੀ ਸਾਡੇ 'ਜੀਵਨ' ਨੂੰ —

ਸੁਖਦਾਈ	ਯਾ	ਦੁਖਦਾਈ
--------	----	--------

ਕਾਮਯਾਬ	ਯਾ	ਨਿਸਫਲ
--------	----	-------

ਨੇਕ	ਯਾ	ਬਦ
-----	----	----

ਪਰਮਾਰਥੀ	ਯਾ	ਮਾਇਕੀ
ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਇਣ	ਯਾ	ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਾਇਣ
ਸ਼ਾਂਤ	ਯਾ	ਅਸ਼ਾਂਤ
ਪ੍ਰੇਮ-ਮਈ	ਯਾ	ਫੋਕਾ
ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ	ਯਾ	ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ
ਮੁਕਤੀ	ਯਾ	ਬੰਧਨ
ਸੁਰਗ	ਯਾ	ਨਰਕ
ਚਰਨ-ਸ਼ਰਨ	ਯਾ	ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ
ਨਾਮ ਦੀ ਠੰਡ	ਯਾ	ਮਾਇਕੀ ਅਗਨ
ਆਤਮ ਗਿਆਨ	ਯਾ	ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ
ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ	ਯਾ	ਈਰਖਾ ਦੀ ਸਾੜ
'ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ'	ਯਾ	ਮੈਂ-ਮੇਰੀ
ਗੁਰਮੁਖ	ਯਾ	ਮਨਮੁਖ
ਆਸਤਿਕ	ਯਾ	ਨਾਸਤਿਕ

ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ, ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਢਾਲਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ।

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਪੰਖੀ ਭਇਓ ਉਡਿ ਉਡਿ ਦਹ ਦਿਸ ਜਾਇ ॥

ਜੋ ਜੈਸੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਸੋ ਤੈਸੋ ਫਲੁ ਖਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੬੯)

ਕਾਹੂ ਦਸ਼ਾ ਕੇ ਪਵਨ ਗਵਨ ਕੈ ਬਰਖਾ ਹੈ

ਕਾਹੂ ਦਸ਼ਾ ਕੇ ਪਵਨ ਬਾਦਰ ਬਿਲਾਤ ਹੈ ।

ਕਾਹੂ ਜਲ ਪਾਨ ਕੀਏ ਰਹਤ ਅਰੋਗ ਦੇਹੀ

ਕਾਹੂ ਜਲ ਪਾਨ ਬਿਆਪੈ ਬਿਥਾ ਬਿਲਲਾਤ ਹੈ ।

ਕਾਹੂ ਗਿਰ੍ਹ ਕੀ ਅਗਨਿ ਪਾਕ ਸਾਕ ਸਿਧ ਕਰੈ

ਕਾਹੂ ਗ੍ਰਹ ਕੀ ਅਗਨਿ ਭਵਨ ਜਰਾਤ ਹੈ ।

ਕਾਹੂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹੁਇ

ਕਾਹੂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਤ ਹੈ ॥

(ਕ. ਭਾ. ਗੁ. ੫੪੯)

ਚਲਦਾ.....

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096